

UZMAN GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA TÜRKİYE’DE YAŞAYAN MÜLTECİ ÇOCUKLARIN SORUNLARINA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Araştırma Makalesi / Research Article

Yenen, E. T. ve Ulucan, P. (2020). Uzman Görüşleri Doğrultusunda Türkiye’de Yaşayan Mülteci Çocukların Sorunlarına Yönelik Çözüm Önerileri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(1), 292-305.

Geliş Tarihi: 11.10.2019

Kabul Tarihi: 19.05.2020

E-ISSN: 2149-3871

Dr. Öğr. Üyesi Emin Tamer YENEN
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
emintameryenen@nevsehir.edu.tr
ORCID No: 0000-0003-2359-3518

Dr. Öğr. Üyesi Perihan ULUCAN
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
perihanulucan@nevsehir.edu.tr
ORCID No: 0000-0003-4778-1804

ÖZ

Göç ekonomik, politik, açlık, savaş, doğal afetler, salgın hastalıklar veya kıtlık gibi nedenlerden dolayı, zorunlu ya da isteyerek bulunulan coğrafyanın terk edilmesi durumu olarak ifade edilebilir. Mülteciler kendilerini güvende hissettikleri hedef ülke olarak, kendilerine en yakın coğrafyaya göçme eğilimindedirler. Suriye’den gelen Mülteci aileler öncelikle sınır komşusu ve gelişmekte olan ülkelerden biri olarak gördükleri Türkiye’ye, daha sonra da çeşitli Avrupa ülkelerine göç etmeyi istemektedirler. Göç sürecindeki olumsuz durumlardan şüphesiz en çok çocuklar etkilenmektedir. Bu çalışmanın amacı; uzman görüşlerine göre mülteci çocukların göç sürecinde ve sonrasında yaşadığı sorunları belirlemek ve genel anlamda çözüm önerileri sunmaya çalışmaktır. Çalışma nitel araştırma desenlerinden durum çalışmasına uygun olarak yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu mültecilere yönelik hizmet veren çeşitli kurum ve kuruluşlarda sosyolog, psikolog, yönetici ve eğitici olarak çalışan, alanında uzman ve gönüllü 14 kişi oluşturmuştur. Veriler açık uçlu anket formu ile online olarak toplanmıştır. Veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Öncelikle temalar belirlenmiş ve her temanın altına kodlamalar yapılarak listeler oluşturulmuştur. Sonuçlar başlıklar altında toplanmış ve genel öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, Mülteci, Mülteci Çocuklar, Uyum Süreci.

ACCORDING TO EXPERTS’ OPINIONS SUGGESTIONS FOR SOLUTIONS FOR PROBLEMS OF REFUGEE CHILDRENS LIVING IN TURKEY

ABSTRACT

Migration can be defined as the compulsory or voluntary abandonment of the geography due to economic, political, hunger, war, natural disasters, epidemics or famine. Refugees tend to migrate to the geography closest to them as the destination country where they feel safe. Refugee families from Syria firstly want to migrate to Turkey which is border neighbor and one of the developing countries they see, then to various European countries. Children are undoubtedly affected by the negative situations in the migration process. The aim of this study is to determine the problems that refugee children have experienced during and after the migration process and to offer solutions in general terms according to the expert opinions. The study was conducted in accordance with the case study, one of the qualitative research designs. The study group of

the study consisted of 14 volunteers working as sociologists, psychologists, managers and trainers in various institutions and organizations providing services for refugees. Data were collected online with an open-ended questionnaire. The data were analyzed by content analysis method. Firstly, themes were determined and codes were created under each theme and lists were formed. The results were grouped under the headings and general recommendations were presented.

Keywords: Migration, Refugee, Refugee Children, Orientation Process.

1. GİRİŞ

Son 10 yılda Ortadoğu'da yaşanan karışıklık ve iç savaşlar nedeniyle pek çok insan ailesini, sevdiklerini kaybetmiş, yakınlarının işkence gördüklerine tanık olmuş, evleri yıkılmış, eşyaları kullanılmaz duruma gelmiş ve artık kendi vatanlarında can güvenlikleri sağlanamaz olmuştur. Bu insanlar hayatta kalabilmek adına ülkelerinden göç etmek durumunda kalmıştır. 2011 yılından beri Suriye'de yaşanan benzer durumlar nedeniyle sayıları milyonları bulan insan ülkelerini terk ederek en yakın ülke olan Türkiye'ye sığınmışlardır.

Türkiye, Asya'dan Avrupa'ya göç yolları üzerinde bulunan ve aynı zamanda göç alıp veren bir ülkedir (Tekin, 2007). Bu nedenle mülteci ve sığınmacıların bir bölümü Türkiye üzerinden başka ülkelere yasal ya da yasa dışı yollarla göç ederken önemli bir bölümü de Türkiye'de sığınmacı veya mülteci kimliği altında kamplarda ve yerleşim yerlerinde yaşamaktadırlar. Özellikle son yıllarda Ortadoğu'da yaşanan savaş ve katliamlar Türkiye'ye sığınmacı ve mülteci olarak başvuranların sayısını oldukça arttırmıştır (Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013).

Temelde Suriye kökenli olan bu mülteci krizi, Suriye dışından pek çok mülteci ya da göçmen adayının da Türkiye'ye yönelmesine neden olmuştur. Ortadoğu'daki savaş ve iç karışıklıklar nedeniyle, Türkiye'ye gelen toplam mülteci/göçmen sayısı beş milyona dayanmış, bu gelenlerin yaklaşık olarak 1,5 milyonu 2014 ve 2017 yılları arasında başta Avrupa olmak üzere başka ülkelere gitmiş, ancak asıl büyük grup, yani 3,1 milyonu Suriyeli olmak üzere toplamda 3,5 milyon mülteci Türkiye'de kalmıştır (Erdoğan, Kavukçuer ve Çetinkaya, 2017). Günümüzde, Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli sayısı 19 Eylül 2019 tarihi itibarıyla bir önceki aya göre 16 bin 309 kişi artarak toplam 3 milyon 666 bin 59 kişi olmuştur (Mülteciler.org., 2019). Türkiye Mülteciler Derneği 2019 verilerine göre Türkiye'deki 0-18 yaş arası Suriyeli sayısı bir önceki aya göre 15 bin 18 kişi artarak 1 milyon 711 bin 817 olmuştur. Bu rakam Türkiye'deki Suriyelilerin %46,69'una tekabül etmektedir. 10 yaşın altındaki Suriyeli sayısı ise yine Eylül 2019 verilerine göre 1 milyon 51 bin 697 kişidir. Diğer bir ifade ile Türkiye'deki Suriyelilerin %28,68'i 10 yaşın altındadır. Bu verilerin sadece göç idaresinden alınan resmi kayıtlı mültecilerin sayısını belirttiği ve kayıt dışı mültecilerin hesaba katılmadığı dikkate alındığında, Türkiye'deki mültecilerinin ulaştığı toplam rakamın ne denli yükseldiği ve bu mültecilerin çoğunluğunun çocuklardan oluştuğu açıkça görülmektedir.

Türkiye'nin nüfusunun %4,47'sine denk gelen Suriyeli mültecilerin bir başka önemli özelliği ise %98,28'inin (Mülteciler.org., 2019) şehirlerde yaşıyor olmasıdır. Yani Türkiye'deki mültecilerin sadece 1.72'si kamplarda ve nispeten toplumdan uzakta yerlerde yaşarken, geri kalan %98,28'i Türkiye'nin hemen her yerinde şehir merkezlerinde toplumla birlikte yaşamaktadır. Bu durum, mülteciler konusunun çok ciddi bir toplumsal fenomen haline gelmesine, toplumsal kabul ve toplumsal dışlama tartışmalarına doğal bir zemin hazırlamasına neden olmaktadır (Erdoğan, Kavukçuer ve Çetinkaya, 2017). Türkiye'de bulunan mülteciler genel olarak topluma ve kültüre uyum sağlayamama, barınma ve beslenme, iletişim ve sosyal ilişkiler kuramama, maddi imkansızlıklar, geleceğe karşı karamsar olma, iltica talebinin kabul edilmemesi, kültür farklılığı ve suça yönelme gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar (Buz, 2008; Kolukıncık, 2009; Korkut, 2010; Özservet ve Sirkeci, 2016; Reçber, 2014). Şüphesiz bu durumdan en çok etkilenenler çocuklardır. Travmatik yaşam deneyimleri yaşamış ve alıştıkları ülkelerinden uzakta yaşamak zorunda kalan çocuklar için göç zorlu bir deneyimdir. Uzun yıllardır Türkiye'de olan ve ülkelerindeki iç karışıklıklardan dolayı ne kadar süre daha kalacakları belli olmayan Suriyeli göçmenlerin büyük bölümünün eğitim çağındaki çocuklardan oluşması, konunun dikkate alınması gereken bir durum olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, göçmenler için sadece barınma, güvenlik, sağlık, beslenme gibi temel ihtiyaçlarının yanı sıra eğitim ile ilgili de bir takım ek önlemler alınmasını gerektirmektedir (Emin, 2016; Eren, 2019; Özservet, 2015).

Eğitim, mülteci çocukların yeni ortamlarında karşılaştıkları söz konusu zorlukları aşmasına ve geçmiş olumsuz yaşam deneyimlerinden kurtulmalarına yardım eden bir araçtır. Eğitim, sığınmacı çocukların ve gençlerin psikolojik durumları için de oldukça önemlidir (Ferris ve Winthrop, 2010). Ancak mülteci çocukların eğitime devam edebilmeleri kolay olmamaktadır. Bu çocukları göçe zorlayan travmatik süreç, farklı kültürel özelliklere sahip olmaları, geçmiş yaşantıları, iletişim sorunları gibi nedenler bir takım güçlükler ortaya çıkardığı gibi okula uyum sağlamayı da geciktirmektedir (Şeker ve Aslan, 2015). Türkiye’de mülteci çocukların okulda korunma ve eğitim fırsatlarından yararlandırılması için alınan önlemler artırılrsa da halen eksikliklerin olduğu görülmektedir. Ülkemize göç yoluyla gelen çocukların bir bölümü hâlâ okullaştırılamamıştır. Bu çocukların okullaştırılmalarının yanında, eğitime devamlarının da sağlanması gerekmektedir. Ayrıca, okul terklerinin azaltılması, göçmen çocuklara verilmesi gereken eğitimin içeriği, biçimi, zamanı, yöntemleri ve ekonomik kaynaklarla nasıl destekleneceği, toplumun tüm kesimleri ile işbirliği içinde ele alınması gereken geniş bir sorun alanıdır (Eren, 2019, s. 214).

Çocuklar, yetişkinlere göre göçün öncesi ve sonrası yıkıcı etkilerinden daha fazla etkilenir. Mülteciler göç ettikleri yerleşim yerlerinde günlük yaşamdaki değişimlere bağlı olarak birçok zorlukla karşı karşıya kalmaktadırlar ve bu buldukları ortama uyum sağlamak ve yaşamlarını sürdürebilmek için mücadele ederler. Bu mücadele yetişkinler için daha kolaydır, çünkü yetişkinler yeni geldikleri toplumda kendileri ile aynı kökene ve iş sahalarına sahip bireylerle daha kolay iletişime geçebilirler ve kendileri için güvenli ve tanıdık bir sosyal çevre oluşturabilirler (Yavuz ve Mızrak, 2016). Ancak aynı durum çocuklar açısından düşünüldüğünde yaşanan zorluklar daha da artmaktadır. Türkiye’deki mültecilerin sorunları ile ilgili sınırlı sayıda araştırmaya (Akıncı, Nergiz ve Gedik 2015; Buz, 2008; Karıman, 2015; Kolukırmık, 2009; Korkut, 2010; Özdemir ve Öner-Özkan 2016) rastlanılmıştır, ancak mülteci çocukların özelinde bu araştırmaların (Eren, 2019; Harunoğulları, 2016; Kaştan, 2015; Şeker ve Aslan, 2015) sayısı çok azdır.

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Fund) raporlarına (UNICEF, 2017) göre, gerek göç gerekse doğumla artan çocuk nüfusu mülteci nüfusunun yaklaşık %54’üne tekabül etmektedir. Türkiye’deki mülteci çocuklar savaşın getirmiş olduğu acıların yanında başta psikolojik olmak üzere, suça karışma, okulu bırakma, çocuk işçiliği, erken yaşta evlilik, barınma, kayıt altına alınmama, aile içi şiddet gibi sorunlarla karşı karşıyadır (UNICEF, 2017). Harunoğulları (2016), Suriyeli mülteci çocuk işçilerin çeşitli mesleklerde oldukça düşük bir maaşla ve uzun çalışma saatleri olan işlerde çalıştıklarını ve bu durumun yoksulluktan ve ailelerinin geçim sıkıntısı yaşamalarından kaynaklandığını belirtmiştir. Güvenli olmayan ortamlarda ve kötü iş şartlarında çalışmak mecburiyetinde kalan mülteci çocuklar, sağlık problemleriyle de karşılaşmaktadır. Yaşanan bu sorunlar onların fiziksel ve psikolojik gelişimlerini olumsuz etkilemekte ve sağlıklı birer birey olmalarına engellemektedir. Mülteci çocukların erken yaşta çalışmaları ya da erken yaşta evlilik ve kayıt dışılık gibi nedenlerle eğitimlerini tamamlayamaması onların eğitimsiz bireyler olarak hayata atılmalarına ve niteliksiz işgücü elemanı olmalarına sebebiyet vermektedir (Eren, 2019). Çocukların düşük ücretler karşılığında çalıştırılması onları yetişkinlerin istismarına açık hale getirmekte ve eğitim geleceklemlerinin karartılmasına neden olmaktadır (Şirin ve Rogers-Şirin, 2015). Bu çocuklar gelecekte muhtemelen bu ülkeyi ülkeleri olarak benimseyecek ve kendilerini Türk olarak ifade edeceklerdir. Bu çocukların yaşadıkları sorunların görmezden gelinmesi duyarsız kalınması gelecekte daha büyük sorunlara yol açacaktır. Bu çocukların sorunlarına ve çözümlerine dikkat çekmeyi amaçlayan bu çalışmanın bu konuda çalışmak isteyenlere katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı uzman görüşlerine göre mülteci çocukların sorunlarını ve olası çözüm önerilerini belirlemeye çalışmaktır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Uzman görüşlerine göre mülteci çocukların sorunları nelerdir?
- Bu sorunların çözümü için hangi öneriler getirilebilir?

2. YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışmasına uygun olarak yürütülmüştür. Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çevresi içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu çevre arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan, bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2012, 190).

Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye mülteci çocuklarla çalışan SGDD (Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği), Mülteci Der, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Üniversite ve özel kurum ve kuruluşlarda çalışan 2 sosyolog, 1 psikolog, 1 rehber öğretmen, 2 yönetici, 7 eğitmen, 1 Türkçe öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme bir dizi ölçütün karşılanması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2012). Bu çalışmadaki ölçüt çalışma grubunun mültecilerle ilgili kurumlarda çalışan uzmanlardan oluşmasıdır.

Veriler açık uçlu anket formu ile online olarak toplanmıştır. Formun oluşturulmasında literatür taraması yapılmış, bir Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanı ve bir Eğitim Programları ve Öğretim alanı uzmanından soruların anlaşılabilirliğine ve amacı kapsayıp kapsamadığına ilişkin görüş alınmış ve uzman görüşleri doğrultusunda anket formunun son şekli verilmiştir. Araştırmanın amacına uygun olarak aşağıdaki görüşme soruları belirlenmiştir.

1. Mülteci çocukların göç sürecinde ve sonrasında yaşadığı sorunlar listelendiğinde önem sırasına göre sizce bu listede hangi sorunlar yer almaktadır?

2. Bu sorunların çözümüne yönelik olarak neler önerebilirsiniz? Çözüm önerilerini hangi başlıklar altında toparlayabilirsiniz?

Sorular Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşayan 30 uzmana online olarak gönderilmiş ancak 14 uzman cevaplayarak geri dönmüştür. Veriler içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir. Öncelikle temalar belirlenmiş ve her temanın altına kodlamalar yapılarak listeler oluşturulmuştur. Sonuçlar başlıklar altında toplanmış ve genel öneriler sunulmuştur. Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak için katılımcılardan doğrudan alıntılara başvurulmuştur. Yapılan alıntıların hangi katılımcıya ait olduğunu belirtmek için her alıntının başında K1, K2... şeklinde kodlamalar yapılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Mülteci Çocukların Sorunlarına İlişkin Bulgular

Katılımcılara araştırmanın alt problemlerine ilişkin olarak iki soru yöneltilmiştir. İlk alt problemde uzmanlara mülteci çocukların yaşadıkları sorunlar sorulmuştur. Araştırma sonuçlarından elde edilen bulgulara göre bu sonuçlar 8 başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; ailevi sorunlar, eğitim sorunları, sağlık sorunları, maddi sıkıntılar, ayrımcılık, psikolojik sorunlar, uyum ve diğerleri olarak listelenebilir. Bunlar Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1: Uzman Görüşlerine Göre Mülteci Çocukların Sorunları

Temalar	Kodlar
Ailevi Sorunlar (f=13)	Barınma (f=5), aile içi şiddet (f=3), erken yaşta ve zorla yapılan evlilik (f=2), çocukların ebeveynler tarafından ihmal ve istismarı (f=2), dağılmış aileler (f=1)
Eğitim Sorunları (f=12)	Dil öğretimi (f=7), okullaşma oranı (f=3), okullara yönlendirme ve oryantasyonun sağlanamaması (f=2)
Sağlık Sorunları (f=11)	Sağlık taramaları (f=5), sağlıklı beslenme (f=4), sağlık hizmetlerine erişim (f=3)
Maddi Sıkıntılar (f=9)	Temel ihtiyaçlarının karşılanamaması (f=4), çocukların ekonomik sıkıntılara bağlı olarak sokakta veya kötü şartlarda çalıştırılması (f=2), yoksulluk (f=2), çocukluklarını yaşayamamaları (f=1),
Ayrımcılık (f=8)	Dışlanma (f=3), kültürel farklılıklar (f=2), aidiyet duygusunun sağlanamaması (f=2), yabancı düşmanlığı (f=1)
Psikolojik Sorunlar (f=7)	Kendini yalnız hissetme (f=2), kendini değersiz hissetme (f=2), psikolojik yardıma ihtiyaç duyma (f=2), anlaşılama (f=1)

Uyum Sorunları (f=6)	Yerleşime, kültüre, sosyal hayata uyum (f=3), iletişim (f=3)
Diğer (f=5)	Güvenlik (f=3), suça sürüklenme(f=2)

Tablo 1’de görüldüğü üzere katılımcılar mülteci çocukların sorunlarının en önemlisi olarak ailevi sorunlar (f=13) olduğunu belirtmişlerdir. Bu tema altında katılımcıların görüşlerine ilişkin belirlenen kodlar sırasıyla; barınma, aile içi şiddet, erken yaşta ve zorla yapılan evlilik, çocukların ebeveynler tarafından ihmal ve istismarı ve dağılmış ailelerdir. Katılımcıların görüşlerine göre diğer önemli bir sorun eğitimidir (f=12). Eğitim başlığı altında ele alınan sorunlar, dil öğretimi, okullaşma oranı, okullara yönlendirme ve oryantasyonun sağlanamaması olarak listelenebilir. Bu temalara ilişkin uzman görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

K4: Bu çocukların en büyük sorunları başında barınma geliyor. Özellikle çok çocuklu aileler çocuklarına bakmakta zorluk çekiyorlar. Kampların dışında kalanların eğer maddi imkanları kısıtlı ise derme çatma evler içinde sağlıklı koşullarda yaşamak zorunda kalıyorlar.

K7: Aile bireylerinden şiddet gören mülteci çocukların sayısı oldukça fazla. Bu durum sadece ebeveynlerle sınırlı kalmıyor maalesef. Kardeşler ve yakın akrabaların da istismarına uğruyorlar. Kız çocuklarını erken yaşta evlendirme eğilimindedir. Eğitimleri çoğu zaman ikinci hatta üçüncü plana atılıyor.

Mülteci çocukların yaşadıkları sorunlar arasında sağlıkla ilgili sorunlar da (f=11) dile getirilmiştir. Bu başlık altında sağlık taramaları, sağlıklı beslenme, sağlık hizmetlerine erişim olarak toplanabilir. Katılımcıların görüşlerine göre belirlenen bir başka tema da maddi sıkıntılar (f=9) olmuştur. Bunlar temel ihtiyaçlarının karşılanamaması, çocukların ekonomik sıkıntılara bağlı olarak sokakta veya kötü şartlarda çalıştırılması, yoksulluk, imkansızlıklardan dolayı çocukluklarını yaşayamamaları olarak sıralanabilir. Bu temalara ilişkin katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur:

K7: Çocukları iş gücü olarak görüyorlar. Sokakta, parkta ya da yol kenarlarında dilenen veya mendil satan göçmen çocuklarla muhakkak karşılaşmışsınızdır.

K3: Bu çocukların sağlık taramalarından geçemediklerini düşünüyorum. El ayak hastalığı gibi Türkiye’de daha önceleri görülmeyen hastalıkların yanı sıra çoktan ortadan kalkmış olan çiçek hastalığı gibi vakalarla karşılaşılıyor. Çoğu da sağlıklı beslenemiyor.

Katılımcıların ayrımcılığa (f=8) da dikkat çekmişlerdir. Bu başlık altında ele alınan konular: Dışlanma, kültürel farklılıklar, aidiyet duygusunun sağlanamaması, yabancı düşmanlığı olarak belirtilmiştir. Katılımcılar tarafından ele alınan diğer bir sorun ise psikolojik sorunlardır (f=7). Bunlar katılımcılar tarafından: Kendini yalnız hissetme, kendini değersiz hissetme, psikolojik yardıma ihtiyaç duyma, anlaşılama olarak ifade edilmiştir. Bu görüşlerden bazıları şöyledir:

K10: Uyum sorunları, kültürel farklılıklar, fakirlik, beslenme, barınma, iletişim sorunları, yalnızlık, psikolojik sorunlar, aile içi şiddet vb. sorunları sıralayabilirim.

K6: En kötüsü çocukluklarını yaşamıyorlar. Nedenini bile bilmedikleri bir savaş yüzünden yerlerinden yurtlarından oldular. Çektikleri acının tarifi yok. Kimi annesini kimi babasını kimisi de kardeşlerini yitirip gelmiş buralara. Psikolojik destek almak zorundalar. Savaşın izlerini bir anda silemezsiniz.

Uyum sorunları (f=6) katılımcılar tarafından değinilen bir başka sorun başlığı olmuştur. Bu başlık altında yerleşime, kültüre, sosyal hayata uyum ve iletişim kodlarına ulaşılmıştır. Katılımcılar

diğer (f=5) başlığı altında güvenlik, suça sürüklenme sorunlarından bahsetmiştir. Katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur:

K11: *Bu bahsettiklerimden daha kötülerini de var, suça karışanlar mesela. Suç örgütlerinin ağına düşenler de var.*

K6: *Buldukları şehre ve kültüre kolay uyum sağlayamıyorlar. Toplumla iletişimi kuramamaları bu uyum sürecini daha da geciktiriyor...*

3.2. Mülteci Çocukların Sorunlarına Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin olarak katılımcılara, bu sorunların çözümüne yönelik önerileri sorulmuştur. Araştırma sonuçlarından elde edilen bulgulara göre bu sonuçlar üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; temel ihtiyaçlar, eğitim ve diğer çözüm önerileridir (Tablo 2).

Tablo 2: Uzman Görüşlerine Göre Mülteci Çocukların Sorunlarına Yönelik Çözüm Önerileri

Temalar	Kodlar
Temel İhtiyaçlara İlişkin Çözüm Önerileri (f=21)	Barınma alanlarının ve mekanlarının iyileştirilmesi (f=6), Sağlıkla ilgili ihtiyaçlarının karşılanması (f=5), Güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması (f=4), Kayıt altına alınma ve hukuksal düzenlemeler (f=3), Kurum ve kuruluşlara erişim imkanlarının sağlanması (f=2), Ailelerine iş imkanlarının sağlanması (f=2), Çocuk oyun alanlarının oluşturulması (f=1).
Eğitime İlişkin Çözüm Önerileri (f=17)	Çocuklara Türkçe öğretilmesi (f=7), Okullara ilişkin oryantasyonun sağlanması (f=5), Okullarının alt yapılarının güçlendirilmesi (f=3), Geçici eğitim merkezlerin desteklenmesi (f=2).
Diğer Çözüm Önerileri (f=16)	Sosyo-kültürel ve ekonomik alanlarda destek verilmesi (f=4), Psikolojik desteğin sağlanması (f=4), Kamuoyu bilincinin oluşturulması (f=3), Destek verecek ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla iş birliği (f=2), Kendi memleketlerine dönmeleri (f=2), Tercüman desteği (f=1),

Katılımcıların görüşlerine göre tespit edilen en çok çözüm önerisi temel ihtiyaçlara (f=21) yönelik olmuştur. Katılımcıların temel ihtiyaçlara yönelik çözüm önerileri: Mülteci çocukların barınma, sağlık, güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması, kayıt altına alınmaları ve hukuksal düzenlemelerin yapılması, kurum ve kuruluşlara erişim imkanlarının sağlanması, ailelerine iş imkanlarının sağlanması, çocuk oyun alanlarının çoğaltılması şeklinde sıralanabilir. Bu temaya ilişkin uzman görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur:

K1: *Kamp içi alanlarda iskan etmelerinin teşviki ve bu alanlarda ihtiyaçlara cevap verebilecek imkanların sunulması.*

K10: *Hem Suriyelilere hem Suriyelilerden Türk vatandaşlarına yönelik tehdit oluşturan saldırganlık, şiddet gibi davranışların önüne geçmek amacıyla devlet, caydırıcı yöntemlere başvurmalıdır.*

K14: *Yapılan bir araştırmaya göre Dünya genelinde 11 milyondan fazla Suriyeli yerinden edinilmiş durumda. Bu Suriyelilerin büyük bir bölümünün bizim ülkemizde olduğu düşünüldüğünde, barınma sorunlarıyla karşılaşılması kaçınılmazdır. Bunun için yerleşim alanları oluşturulabilir, bu alanlarda kayıt altına alınmaları hem kolay olur hem de sağlık ve güvenlik gibi ihtiyaçları da karşılanmış olur.*

Araştırmada uzman görüşlerine göre belirlenen ikinci öneri teması eğitime ilişkin çözüm önerileri (f=17) olmuştur. Bu temaya yönelik elde edilen verilere göre eğitim sorunlarının çözümüne ilişkin katılımcılar mülteci çocukların öncelikli olarak dil öğrenimlerinin sağlanmasının gerektiğini düşünmektedirler. Aynı zamanda okullar bu çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmeli ve çocukların bu okullara uyum sağlayabilmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Katılımcı görüşlerinden bazıları şöyledir:

K2: *Türkçe öğretimi sürecinde C1 sertifikası alanlar YÖS sınavına tabi tutularak üniversite, daha küçük yaş grupları ise buldukları bölgedeki okullara yönlendirilmelidir.*

K6: *Dil sorunu önemli bir sorun bence. Bu çocukların buldukları ortama uyum sağlayabilmeleri ve topluma entegre olabilmeleri için Türkçe öğrenmeleri şart. Bu yüzden bölgedeki mülteci çocukların sayılarına göre belirlenen okullarda yabancı öğrencilere hizmet verecek şekilde birtakım düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir.*

K8: *Mülteci çocuklara yönelik açılan geçici eğitim merkezlerinin çoğaltılması ve desteklenmesi.*

Katılımcıların verilebilecek diğer desteklere (f=16) ilişkin olarak görüşleri çeşitlilik göstermektedir. Bunların başında sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik alanlarda desteklerin sağlanması gelmektedir. Ayrıca, kamuoyu bilincinin oluşturulması, destek verecek ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla iş birliği, kendi memleketlerine dönmeleri ve tercüman desteğine yönelik öneriler de dile getirilmiştir. Bu temaya yönelik uzman görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

K2: *Sosyal yaşama ayak uyduramayanlar ve dışlananlar rehabilite edilmelidir. Psikolojik yardımlar ile desteklenmelidir.*

K11: *Yerel entegrasyon çalışmalarının artması, kamuoyu bilinçlendirme çalışmaları.*

K5: *SGDD-ASAM aile danışmalarından yardım alınmalı ve sosyologlar eşliğinde kültürleştirme olanağı sağlanmalı.*

K13: *Tek çözümlüm var: Bir an önce kendi ülkelerinde barışın sağlanması ve tüm mültecilerin kendi aidiyet duygusunu hissettikleri memleketlerine geri dönmeleri. Çünkü Türkiye ve Suriye insanları oldukça farklı toplumsal yapılara sahip iki ülke. Mutlaka çatışmalar yaşanacaktır. Bu yüzden bence gitmeleri en doğru ve yerinde bir karar olacaktır.*

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Türkiye başta Avrupa olmak üzere pek çok ülkeye göç veren ve özellikle son 10 yılda Ortadoğu'da yaşanan kaos ve karışıklık sebebiyle çok yoğun göç alan bir ülke durumundadır. Bu süreçte, ülkesini terk etmek zorunda kalan ve başka bir ülkeye göç eden kişilerle ilgili olarak farklı statülerle tanımlamalar getirilmiştir. Bunlar, misafir, sığınmacı, göçmen, mülteci gibi geniş bir yelpazede ifade edilmektedir. Bu bağlamda pek çok kurum, kuruluş ve bireyler tarafından özellikle mevcut durumun belirlenmesine yönelik pek çok araştırma yapılmasına rağmen özellikle çocuklarla ilgili olarak yapılan araştırmalar sınırlı sayıdadır. Bu araştırmada uzman görüşleri doğrultusunda mülteci çocukların özelinde yaşanan sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonuçları mülteci çocukların yaşadıkları sorunlara ilişkin olarak en çok dile getirilenin ailevi sorunlar olduğunu ortaya koymuştur. Ailevi sorunlar kapsamında; barınma, aile içi

şiddet, erken yaşta ve zorla yapılan evlilik, çocukların ebeveynler tarafından ihmal ve istismarı ve dağılmış aileler ön plana çıkmıştır. Mültecilere yönelik olarak yapılan çalışmalar bu bulguları desteklemektedir. Bu çalışmalar mülteci çocukların yaşadığı sorunlara çeşitli perspektiflerden dikkat çekmektedirler (Acer, Kaya ve Gümüş, 2008; Harunoğulları, 2016; Özservet, 2015; Yavuz ve Mızrak 2016). Ancak doğrudan çocuklarla ilgili yapılan çalışma sayısı oldukça azdır ve bu çalışmalar çeşitli spesifik konulara odaklanmıştır. Özellikle bu çocukların aile içinde yaşadıkları sorunları ayrı kategorilerde ele alan ve çözüm önerileri sunan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bunlardan biri olan Avcı, Koçoğlu ve Ekinci'nin (2013) mülteci çocuklara yönelik olarak yaptıkları çalışmada ailede çeşitli sorunlar yaşayan çocukların ve ailelerin uyum probleminin çocuklarda da uyum problemine yol açtığı ve bunun sonucunda da çocuklarda davranış bozuklukları ve başarısızlığa neden olduğu ile ilgili bulguları paylaşmaktadırlar.

Araştırma sonuçlarına göre mülteci çocukların eğitim sorunları diğer önemli bir sorun temasını oluşturmuştur. Bu tema altında ele alınan sorunların başında dil öğretimi, okullaşma oranı, okullara yönlendirme ve oryantasyonun sağlanamaması gelmektedir. Türkiye'de Mültecilere verilecek eğitim hizmetleri Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 28. maddesi uyarınca düzenlenmektedir. Bu düzenleme mültecilerin eğitiminin Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde sağlanacağı, sorumluluk ve denetleme yetkisinin söz konusu bakanlıkta olacağı ifade edilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından "Yabancılarla Yönelik Eğitime ve Öğretme Hizmetleri Genelgesi" 2014 yılında bu bağlamda yayınlanmıştır. Genelgede Suriyeli çocukların kendilerine yönelik olarak oluşturulmuş Geçici Eğitim Merkezleri'nde ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda eğitim alabilecekleri belirtilmektedir. Yavuz ve Mızrak da yaptıkları çalışmada (2016) mülteci çocukların eğitimine dikkat çekmektedir. Çocuklara yardımcı insanı yardım kategorisinde değerlendirmekte ve acil görülen diğer sorunların yanında eğitim sorununun ihmal edildiğini ve yeterince ön plana çıkarılmadığını ancak bu ihmalin olası sonuçlarının faturasının ağır olacağını ifade etmektedirler. Diğer çalışmalar da bu görüşleri ve araştırma bulgularını destekler niteliktedir (Avcı, Koçoğlu ve Ekinci, 2013; Özservet ve Sirkeci 2016; Yılmaz, 2014).

Acer, Kaya ve Gümüş (2008), mültecilerin topluma entegrasyonunun sağlanmasında özellikle dil eğitimine vurgu yapmışlardır. Aksoy (2012) da yaptığı çalışmada bireyin kendini etkin bir biçimde ifade edebilmesi için öncelikle dil yeterliğinin kazanılması gerektiğini belirtmiştir. Yapılan çalışmalar özellikle mültecilerin yaşadıkları toplumun kültürünü öğrenmede dil öğreniminin önemini vurgulamaktadır. Eğitim sorunları pek çok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Ulaşılan sonuçlar araştırma bulguları ile örtüşmektedir. Harunoğulları (2016) ve Kaştan (2015) göçün eğitim üzerindeki olumsuz etkilerine değinmiş eğitim sorunlarını uyum, dil, iletişim, okul başarısı, veli toplantıları, ekonomik yetersizlik konuları bağlamında değerlendirmiş ve yapılabilecek çalışmalarla ilgili görüş bildirmişlerdir. Şeker ve Aslan (2015), yaptıkları çalışmada özellikle kız çocuklarının eğitim hizmetlerine ulaşmada yaşadıkları sorunları dile getirmişlerdir. Kariman (2015) da yaptığı çalışmada mültecilerin sosyal hayata uyum süreçlerindeki en önemli faktörün eğitim olduğu sonucuna ulaşmıştır. Emin (2016); Dinçer ve diğerleri (2013), ise öncelik verilmesi gereken ilk sorunun kamplar dışında yaşayan çocukların eğitimi olduğu vurgusunu yapmışlardır. Konuya ilişkin çalışmalar araştırma bulguları ile birlikte derlendiğinde, özellikle dil sorununun çocukların öğretim programlarını sağlıklı takip etmelerini engellediği, göç sürecinin başlarda hem Türkiye hem de mülteciler tarafından geçici bir durum olarak görüldüğü bu yüzden dil öğrenimine ağırlık verilmediği, ancak süreç ilerledikçe mültecilerin geri dönmelerine ilişkin öngörünün oluşmaması sebebiyle daha çok mültecinin bu sorunlarla karşılaştığı görülmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre sağlıkla ilgili sorunlar; sağlık taramaları, sağlık hizmetlerine erişim, sağlıklı beslenme olarak sıralanabilir. Bu konuya ilişkin çalışmalara bakıldığında Özservet (2015) çocukların sağlıkla ilgili problemlerini kötü beslenme, çeşitli kazalar, şiddete maruz kalma ve çocuk işçiliği bağlamında ele aldığı; Acer, Kaya ve Gümüş, (2008) temel ihtiyaçlar sınıfında değerlendirdikleri; Yılmaz (2014) koruyucu tedbirlerin önemine değindiği; AFAD'ın (2014) ise sağlık hizmetlerine ulaşmada kamp dışında yaşayan mültecilerin sorun yaşadıklarını belirttiği tespit edilmiştir. Yılmaz (2013) ise Suriye'deki savaşın giderek uzamasının mültecilerin Türkiye'nin her yerine dağılmalarına ve yaşam şartlarının zorlaşmasına neden olduğuna, özellikle çocukların sağlık sorunları yaşadıklarına ve bunların tamamının ele alınmadığına dikkat çekmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre bir başka soru teması da mülteci çocukların ve ailelerinin yaşadıkları maddi sıkıntılar olmuştur. Bu sorunların başında çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanamaması ve çocukların ekonomik sıkıntılara bağlı olarak sokakta veya kötü şartlarda çalıştırılması gelmektedir. Harunoğulları (2016), Suriyeli mülteci çocukların farklı iş dallarında oldukça düşük bir ücret karşılığında çalıştıklarını ve bu durumun yoksulluktan ve ailelerinin geçim sıkıntısı yaşamalarından kaynaklandığını belirtmiştir. Güvenli olmayan ortamlarda ve kötü iş şartlarında çalışmak zorunda kalan mülteci çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimleri olumsuz olarak etkilenmektedir. Mülteci çocukların erken yaşta çalışmaları ya da erken yaşta evlilik ve kayıt dışılık gibi nedenlerle eğitimlerini tamamlayamaması onların eğitimsiz bireyler olarak hayata atılmalarına ve niteliksiz işgücü elemanı olmalarına sebebiyet vermektedir (Eren, 2019). Çocukların düşük ücretler karşılığında çalıştırılması onları yetişkinlerin istismarına açık hale getirmekte ve eğitim geleceğinin karartılmasına neden olmaktadır (Şirin ve Rogers-Şirin, 2015).

Araştırma sonuçlarına göre öne çıkan diğer bir sorun ayrımcılıktır. Bu başlık altında ele alınan konular: Dışlanma, kültürel farklılıklar, aidiyet duygusunun sağlanamaması, yabancı düşmanlığı olarak belirlenmiştir. Benzer şekilde Şeker ve Aslan (2015) mülteci çocukların yaşadıkları sorunlara bu bağlamda değinmiştir. Yılmaz (2014) ise kadın ve çocukların metabolik yapısından dolayı olumsuz durumlardan daha fazla etkilendiğini bu yüzden onların sorunlarının ayrı kategorilerde ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Uzun (2015) çalışmasında yaşanan bu sorunların değerlendirmesini yaparken; Türkiye’de uluslararası göç, yabancı göçmen, mülteci gibi sorunların çoğunlukla “Türk misafirperverliği” ya da “konukseverliği” ile açıklanarak günümüze geldiğini ancak bu söylemin yaşanan sorunlar düşünüldüğünde yeterli olamayacağını, gündelik yaşam pratikleri içinde küçük ve orta ölçekli krizlere yol açtığını ifade etmektedir. Özdemir ve Öner-Özkan (2016) da sosyal dışlanmaya maruz kalmış mültecilerin birçok bağlamda yerel halk ile eşit haklara sahip olmadığını ve bu durumun mülteciler ve yerel halk arasındaki farklılığı artırdığını ve çeşitli çatışmalara zemin hazırlayabileceğini belirtmektedirler. Konuya ilişkin yapılan çalışmalar ve araştırma bulguları özetlendiğinde, ayrımcılık başlığı altında listelenen sorunlar yüzünden mültecilerin yasal olmayan yollara başvurabilecekleri, sosyal eşitsizlik sebebi ile saldırgan davranışlar sergileyebilecekleri ve sosyal yapıya zarar verebilecekleri sonucuna ulaşılmıştır. Ek olarak, kendilerini toplumun bir parçası olarak görmeyen ve umutlarını kaybederek hayal kırıklığına uğrayan mültecilerin toplum içinde kaosa neden olabilecekleri öngörülmektedir. Elbette bu sorun çocuklarda çok daha ciddi tahribatlara yol açacaktır.

Araştırma sonuçlarına göre diğer bir sorun kategorisi de psikolojik sorunlardır. Bu grup içinde kendini yalnız ve değersiz hissetme, psikolojik yardıma ihtiyaç duyma, anlaşılama yer almaktadır. Mülteci olarak gelen çok sayıda insan kendileri için hazırlanmış yerlerde doğrudan topluma entegre olmadan koloni halinde yaşamaktadır. Bu yaşam biçimi ise başta uyum olmak üzere iletişim problemlerinin de beraberinde getirmektedir (Kolukırık, 2009). Araştırmada ortaya çıkarılan uyum sorunları ise yerleşime, kültüre, sosyal hayata uyum ve iletişim olarak toplanmaktadır. Literatürde yer alan çalışmalar araştırma bulgularını desteklemektedir. Akıncı, Nergiz ve Gedik (2015) tarafından yapılan araştırmada göç sürecinin insan ilişkilerinde ve davranışlarında önemli değişimler yarattığı mültecilerin uyum problemlerinin temelinde benlik saygısı, yaşam doyum ve kültürlenme gibi kavramların yer aldığı belirtilmektedir. Özservet ve Sirkeci (2016) de mülteci çocukların içinde bulunduğu koşullar sebebiyle sağlıklı bir çocukluk yaşayamadığını söylemektedirler. Demirbaş ve Bekaroğlu (2013) mültecilerin psikolojik sorunlarına ilişkin yaptıkları çalışmada, özellikle 18 yaş altı çocuk ve gençlerin psikolojik sorunlarını göç öncesi, göç süreci ve göç sonrası olmak üzere üç kategoride ele almışlardır. Göç öncesi; savaş ortamında yaşanan travmalar, yakınlarının kaybı, şiddete maruz kalma veya tanık olma, göç sırasında; evlerini yurtlarını okullarını bırakmak zorunda kalmaları, göç sonrası; sert yaşam koşulları, şiddete ve istismara maruz kalma, gelecekle ilgili belirsizlikler gibi nedenlere bağlı olarak yaşanan sorunlara değinmişlerdir.

Araştırmada ulaşılan diğer bir sonuç ise güvenlik, suça sürüklenme sorunlarıdır. Birçok çalışmada çocukların maruz kaldığı olumsuz durumlar ele alınmıştır. Çocukların aile bütçesine katkı sağlama sorumluluğunu üstlenmelerinin yanı sıra sokakta çalışma, çalışmaya zorlanma, şiddet, cinsel istismar, çocuk işçiliği, sokakta yaşama ve suç işlemeye yönelme, kötü barınma ve beslenme şartları,

sömürülme, sosyal bağlarını kaybetme gibi pek çok sorun dile getirilmektedir (Harunoğulları, 2016; Özservet ve Sirkeci 2016; Özservet, 2015; Reçber,2014; Yılmaz, 2014).

Araştırma sonuçlarına göre mülteci çocukların sorunlarının çözümüne ilişkin olarak sunulan çözüm önerileri üç ana tema altında toplanmaktadır. Bunlar; temel ihtiyaçlar, eğitim ve diğer çözüm önerileridir. Temel ihtiyaçlara yönelik çözüm önerileri: barınma, sağlık, güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması, kayıt altına alınmaları ve hukuksal düzenlemelerin yapılması, kurum ve kuruluşlara erişim imkanlarının sağlanması, ailelerine iş imkanlarının sağlanması, çocuk oyun alanlarının çoğaltılması şeklinde sıralanmıştır.

Araştırma sonuçları mülteci çocukların dil öğrenimlerinin sağlanmasının gerektiğini ortaya koymuştur. Aynı zamanda okullar bu çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmeli ve çocukların bu okullara uyum sağlayabilmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Verilebilecek diğer desteklere başında sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik alanlarda desteklerin sağlanması gelmektedir. Ayrıca araştırma sonuçlarında, kamuoyu bilincinin oluşturulması, destek verecek ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla iş birliği, kendi memleketlerine dönmeleri ve tercüman desteğine yönelik öneriler de ulaşılmıştır.

Birçok çalışma (Acer, Kaya ve Gümüş, 2008; Reçber, 2014; Sakız, 2016; Yılmaz, 2014) mültecilerin sorunlarının çözümüne yönelik çeşitli öneriler getirmiştir. Bu öneriler; devletin yapması gerekenler, kurum ve kuruluşların yapması gerekenler, bireysel olarak yapılabilecekler şeklinde üç grupta toplanabilir. Bu çözümlere ulaşabilmek için devletin yapması gerekenler arasında koruma, denetleme, takip, hukuksal düzenlemeler, adaletin sağlanması, mültecilerin sömürülmesinin yasal düzenlemelerle engellenmesi, destekleyici ve koruyucu tedbirler alınması, kaynak yaratılması ve kaynakların arttırılması, geri dönüşlerine yönelik politikaların geliştirilmesi olarak sayılabilir. Kurum ve kuruluşların yapması gerekenler ise özellikle çocuklarla ilgili olarak eğitim politikalarının etkili ve verimli olarak uygulanması ve bu sorumluluğun bütün kurumlarla paylaşılması gerekliliği gibi konulardır. Çocuklara ilişkin yapılacak çalışmalardan bütün olarak tüm çocuklar eşit şekilde yararlanabilmelidir. Verilen hizmetler insan onuruna yakışır biçimde olmalıdır. Ayrıca mültecilerin kendi kültürlerini korumasına ve yeni kültüre uyum sağlamasına imkan sağlanmalıdır. Kaynaklar yaratılmalı ve sürekliliği sağlanmalıdır (Reçber, 2014; Yılmaz, 2014). Zira, mültecilerin eğitimi ve topluma entegrasyonu da büyük önem arz etmektedir. Özellikle göçmen çocukların eğitimi ve topluma uyumu, ülkelerde kalış süresinin uzaması söz konusu olduğunda uzun vadede yeni sorunların oluşmasının önüne geçerek sığınılan ülkeye büyük faydalar sağlamaktadır. Dolayısıyla göç edenlerin eğitimi, göç edenler kadar o ülkenin bireylerinin geleceği için de önemlidir. Göçe dayalı eğitim sorunlarının bu perspektiften ele alınması, tüm toplumsal kurum ve kuruluşların işbirliği içinde olması ve topluma bunun iyi açıklanması gerekliliği gözlerden kaçırılmamalıdır (Eren, 2019). Toplumun mülteci veya diğer statüde olan insanlarla ilgili olarak bilinçlendirilmesi için medya, STK'lar özel ve kamu kurum ve kuruluşlarının işbirliği yapması gerekmektedir (Acer, Kaya ve Gümüş, 2008). Bu hususta eğitim kurumları büyük sorumluluk taşımaktadır. Öncelikle okullardaki mülteci çocukların beceriksiz ve muhtaç olduğu algısı ortadan kaldırılmalıdır. Bu yüzden öğretmenlere ve okul yöneticilerine çok iş düşmektedir (Sakız, 2016). Sosyal boyutta temel gereksinimlerin karşılanması, sığınmacı çocukların günlük yaşamlarını olağan sürdürebilmesi için bu sürecin en iyi biçimde atlatılması gerekmektedir. Bireylerin yapması gerekenler ise bu insanlara ve çocuklara aciz olarak bakmamak ve duyarlı davranmak olarak ifade edilebilir.

4.1. Öneriler

Araştırma bulguları dikkate alındığında, mülteci çocukların öncelikli olarak barınma, sağlık, güvenlik ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu hizmetlerin düzenli bir şekilde yapılabilmesi için mülteci çocukların tamamı kayıt altına alınmalı ve gerekli hukuksal düzenlemeler yapılmalıdır. Bununla birlikte mülteci çocukların okuma çağında işçi olarak çalışmalarının önüne geçilmeli ve erken yaşta evlenmelerine müsaade edilmemelidir. Yaşanan bu durumların temelinde maddi imkansızlıkların yattığı göz önünde bulundurulduğunda, mülteci çocukların ailelerine iş imkanlarının sağlanabilir. Mülteci ailelere çocuk eğitimine yönelik eğitimler verilebilir. Bu hususta sivil toplum örgütleri ve ulusal veya uluslararası yardım kuruluşları ile iş birliğine gidilebilir.

Araştırma sonuçları mülteci çocukların dil öğrenimlerine vurgu yapmaktadır. Bu çocukların topluma uyum sağlayabilmeleri adına Türkçe öğrenmelerine yönelik kurs programları düzenlenebilir. Mülteci çocukların bulunduğu okullar çocukların hem akademik hem de psikolojik ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenebilir. Bu çocukları ötekileştirmemek adına kamu spotları, broşürler, diziler, belgeseller ve okullarda ve diğer kurumlarda ve halka açık düzenlenecek çeşitli bilimsel, sanatsal ve kültürel etkinliklerle kamuoyu bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir.

İleriki araştırmalar için, mülteci çocukların ailevi ve psikolojik sorunlarına ilişkin çalışmalar önerilebilir. Konuya ilişkin olarak Suriyeli çocukların Suriyeli öğretmenlerden aldıkları eğitim hizmetlerine yönelik araştırmalar yapılabilir. Mülteci öğrencilere uygulanan eğitim programlarının değerlendirilmesi ve geliştirilmesine yönelik araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Acer, Y., Kaya, I. ve Gümüş, M. (2008). Uluslararası Hukuk ve Avrupa Birliği Ekseninde Türkiye'nin Mülteci-Sığınmacı Stratejisi: Türkiye'de Mültecilerin ve Sığınmacıların Nitelikleri Temelinde Analizler. *TÜBİTAK SOBAG Proje*, (106K139).

AFAD, (2016). *Suriye Afet Raporu*. <https://www.afad.gov.tr/IcerikListele1.aspx?ID=16> adresinden 24.Şubat.2019 tarihinde edinilmiştir.

Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (2), 58-83.

Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Journal of International Social Research*, 5(20), 292-303.

Avcı, Y. E., Koçoğlu, E. ve Ekici, Ö. (2013). Göçün Eğitim ve Eğitim Yönetimine Etkisine İlişkin Okul Yöneticilerinin Görüşleri (Diyarbakır İli Örneği). *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(3), 91-105.

Buz, S. (2008). Türkiye'deki Sığınmacıların Sosyal Profili. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(4), 1-14.

Demirbaş, H. ve Bekaroğlu, E. (2013). Evden Uzakta Olmak: Sığınmacıların/Mültecilerin Psikolojik Sorunları ve Alınacak Önlemler. *Kriz Dergisi*, 21(1), 11-24.

Dinçer, O. B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişçi, K. ve Çarmıklı, E. Ö. (2013). Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye: Sonu Gelmeyen Misafirlik, *Uluslar Arası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Brookling Institute*.

Emin, M. N. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Temel Eğitim Politikaları. Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Temel Eğitim Politikaları. *SETA*, (153), 1-25.

Erdoğan, M., Kavukçuer, Y. ve Çetinkaya, T. (2017). Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Mültecilere Yönelik Medya Algısı. *Özgürlük Araştırmaları Derneği*, (5), 1-25.

Eren, Z. (2019). Yönetici ve Öğretmen Görüşlerine Göre Göçmen Çocukların Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 213-234.

Ferris, E. ve Winthrop, R. (2010). *Education And Displacement: Assessing Conditions For Refugees And Internally Displaced Persons Affected By Conflict*, UNESCO.

Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler Ve Sorunları: Kilis Örneği. *Göç Dergisi*, 3(1), 29-63.

Kariman, S. (2015). *Türkiye'ye Göç Eden Mültecilerin Sosyal Hayata Uyum Sürecinin İncelenmesi: Isparta Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Kaştan, Y. (2015). Türkiye'de Göç Yaşamış Çocukların Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Problemler. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 216-229.

Kolukırık, S. (2009). Mülteci Ve Sığınmacı Olgusunun Medyadaki Görünümü: Medya Politigi Üzerine Bir Değerlendirme. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 1-20.

Korkut, R. (2010). *Türkiye'de Sığınmacı Ve Mülteciler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

- Mülteciler.org., (2019). *Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Eylül 2019*. <https://mülteciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> Adresinden 03.10.2019 tarihinde alınmıştır.
- Özdemir, F. ve Öner-Özkan, B. (2016). Türkiye'de Sosyal Medya Kullanıcılarının Suriyeli Mültecilere İlişkin Sosyal Temsilleri. *Nesne Psikolojisi Dergisi*, 4(8), 227-245.
- Özservlet, Y. Ç. (2015). Göçmen Çocukların Şehre Uyum ve Eğitim Politikası, Y. Bulut (Ed.), *Uluslararası Göç ve Mülteci Uyum Sorununda Kamu Yönetimi Rolü*, Kocaeli: Umutepe Yayınları.
- Özservlet, Y. Ç. ve Sirkeci, I. (2016). Editörden: Çocuklar ve Göç. *Göç Dergisi*, 3(1), 1-4.
- Reçber, S. (2014). Hayatın Yok Yerindekiler: Mülteciler ve Sığınmacılar. VI. *Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu*, Eskişehir.
- Sakız, H. (2016). Göçmen Çocuklar ve Okul Kültürleri: Bir Bütünleştirme Önerisi. *Göç Dergisi*, 3(1), 65-81.
- Şeker, B. D. ve Aslan, Z. (2015). Refugee Children in the Educational Process: An Social Psychological Assessment. *Journal of Theoretical Educational Science/Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 8(1), 86-105.
- Şirin, S. R. ve Lauren Rogers-Şirin. (2015) *The Educational and mental health needs of Syrian refugee children*. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- Tekin, U. (2007). Avrupa'ya Göç ve Türkiye. *İÜBF Dergisi*, 37, 43-56.
- UNICEF (2017). *2016 Suriyeli Çocuklar İçin Neden En Kötü Yıl Oldu?* <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/2016%20Suriyeli%20%C3%A7ocuklar%20i%C3%A7in%20neden%20en%20k%C3%B6t%C3%BC%20y%C4%B1%20oldu.pdf> adresinden 10.Kasım.2018 tarihinde edinilmiştir.
- Uzun, A. (2015). Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, (1), 106-120.
- Yavuz, Ö. ve Mızrak, S. (2016). Acil Durumlarda Okul Çağındaki Çocukların Eğitimi: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Göç Dergisi*, 3(2), 175-199.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2012). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.
- Yılmaz, H. (2013). *Türkiye'de Suriyeli mülteciler: İstanbul örneği*, İstanbul: MAZLUM-DER.

EXTENDED SUMMARY

Purpose

The aim of this study is to determine the problems that refugee children have experienced during and after the migration process and to offer solutions in general terms according to the expert opinions.

Methodology

The study was conducted in accordance with the case study, one of the qualitative research designs. The study group of the study consisted of 14 volunteers working as sociologists, psychologists, managers and trainers in various institutions and organizations providing services for refugees. Data were collected online with an open-ended questionnaire. The literature was searched and expert opinion was taken for the creation of the form. Criterion sampling, one of the purposeful sampling methods, was used to form the study group. A number of criteria must be met in the criterion sample (Yıldırım and Şimşek, 2012). The criterion in this study is that the working group consists of specialists working with refugee children.

The data were analyzed by content analysis method. Firstly, themes were determined and codes were created under each theme and lists were formed. The results were grouped under the headings and general recommendations were presented. In order to increase the reliability of the study, direct quotations from the participants were used. Codes were used as K1, K2...at the beginning of each quote to indicate which participant belongs to the quotations.

Findings

In the first sub-problem, the experts were asked about the problems experienced by refugee children. The results can be collected under 8 titles. These are family, education, health, financial problems, discrimination, psychological problems, orientation and others. The participants stated that the most important problem of refugee children was familial problems (about 81%). The opinions of the participants can be grouped under 6 groups. These are; shelter, disintegration of families, early and forced marriage, neglect and abuse of children by parents, broken families, domestic violence. Another important problem in the opinion of the participants is education at the rate of 75%. The problems discussed under the heading of education can be listed as language teaching, enrollment rate, lack of guidance and orientation to schools.

Regarding the second sub-problem of the research, the participants were asked their suggestions for the solution of these problems. According to the findings obtained from the research, the results can be classified under three headings. These are; education, basic needs and others. According to the data obtained from this theme in the research, the participants in the solution of educational problems think that language education should be provided for the refugee children. At the same time, schools should be organized to meet the needs of these children and necessary efforts should be made to ensure that children can adapt to these schools. The solution proposals of the participants for basic needs are: Registration of refugee children, accommodation, health, security needs, legal arrangements, to access to institutions and organizations, to increase of children's playgrounds. The opinions of the participants regarding other support can be classified as economic, social, cultural and psychological.

Conclusion and Discussion

The results of the study revealed that the most important problems related to the refugee children are family problems. Within the scope of family problems; shelter, family disintegration, early and forced marriage, neglect and abuse of children by parents, broken families and domestic violence. Studies on refugees support these findings. These studies draw attention to the problems of refugee children from various perspectives (Acer, Kaya and Gümüş, 2008; Harunoğulları, 2016; Özservet, 2015; Yavuz and Mızrak 2016). There are a limited number of studies that deal with the problems that these children experience in the family in different categories and offer solutions. For example, in their study of refugee children, Avcı, Koçoğlu and Ekinçi (2013) share the findings that problems of children in the family lead to adaptation problems and consequently cause behavioral disorders and failure in children.

Many studies (Acer, Kaya ve Gümüş, 2008; Reçber, 2014; Sakız, 2016; Yılmaz, 2014) have provided various recommendations for solving refugee problems. These recommendations; what the government should do, what institutions and organizations should do, what can be done individually. Among the things that the state should do in order to reach these solutions are protection, supervision, follow-up, legal arrangements, ensuring justice, preventing the exploitation of refugees by legal regulations, taking supportive and protective measures, raising resources and increasing the resources, and developing policies for return. What institutions and organizations need to do are issues such as the effective and efficient implementation of educational policies, especially with regard to children, and the need to share this responsibility with all institutions. What individuals should do is not to look at these people and children as helpless and to be sensitive.